

Więckowska, Elżbieta

Krajowa Sesja Naukowa pt. "Profesor Rudolf Weigl i działalność jego Instytutu Tyfusowego we Lwowie w latach 1939-1944", Wrocław 14-15 października 1994

Medycyna Nowożytna 2/1, 157-162

1995

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

pozzum nie jest bez znaczenia dla, słabo zaawansowanych, badań nad dziejami omawianej dyscypliny. Będzie on opublikowany w przygotowywanym przez organizatora sympozjum pamiętniku zjazdowym. Uczestnicy obrad jednakże już w trakcie spotkania otrzymali pełne teksty referatów i inne materiały informacyjne.

Drugi, poświęcony zagadnieniom współczesnym, dzień obrad obejmował problematykę higieny i medycyny pracy (dr med. J. T. Marcinkowski). W tej części sympozjum występowali także goście z Niemiec (dr med. Giso Schmeisser, prof. B. Wille). Kończącym akordem spotkania była, prowadzona przez głównego organizatora sympozjum, prof. M. Jeszke, sesja panelowa pt. *Nauczenie higieny w procesie promocji zdrowia*.

Sympozjum zgromadziło kilkadziesiąt osób reprezentujących wielkopolskie środowiska higienistów, bakteriologów, specjalistów z zakresu zdrowia publicznego, historyków i in. W obradach uczestniczyli także uczeni z Warszawy (prof. H. Kirschner – AM), Łodzi (prof. A. Grzybowski – WAM), Wrocławia (prof. Z. Jethon – AM), Szczecina (prof. H. Pilawska – AM) oraz Berlina (prof. K. Horn) i Halle (prof. H. Haase). Brała w nim udział także grupa historyków medycyny z Wrocławia (dr B. Płonka-Syroka, mgr Andrzej Syroka, dr E. Więckowska). Obrady odbywały się w języku polskim i niemieckim.

Elżbieta Więckowska

Wrocław

Krajowa Sesja Naukowa pt. *Profesor dr Rudolf Weigl i działalność jego Instytutu Tyfusowego we Lwowie w latach 1939–1944*, Wrocław 14–15 października 1994 r.

Zakład Humanistycznych Nauk Lekarskich (dawniej Zakład Historii Medycyny) Akademii Medycznej we Wrocławiu, Zarząd Główny Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich oraz Muzeum Historyczne we Wrocławiu Oddział Arseniał zorganizowały 14 i 15 października 1994 r. krajową sesję naukową pt. *Profesor dr Rudolf Weigl i działalność jego Instytutu Tyfusowego we Lwowie w latach 1939–1944** Sesja składała się z dwóch części: z wystawy pt. „Dr Rudolf Weigl (1883–1957), profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, twórca szcze-

* Honorowy patronat nad sesją objął rektor Akademii Medycznej we Wrocławiu.

pienki przeciw tyfusowi plamistemu”, otwartej 14 października i sesji referatowej w dniu następnym.

Potrzeba zorganizowania takiej sesji nurtowała od dawna byłych współpracowników Weigla, jego uczniów, a także Lwowiaków zamieszkałych w wyniku ekspatriacji we Wrocławiu.

14 października 1994 r., w obecności rodziny prof. Weigla, licznie przybyłych gości (około 300 osób), radia, prasy i telewizji prorektor Akademii Medycznej prof. dr hab. Jerzy Josiak otworzył wystawę poświęconą Weiglowskiemu i produkcji opracowanej przez niego szczepionki przeciw tyfusowi plamistemu. Wystawa, jako siódma z kolei, została włączona w cykl wystaw kresowych Muzeum Historycznego we Wrocławiu, w nowej serii pt. „Biografie lwowskie”, zapoczątkowanej w 1990 r. Przy jej powstaniu i opracowywaniu współdziałali między innymi dr Danuta Nespiaak – prezes Zarządu Głównego Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich, mgr Irena Zielińska – starszy kustosz Muzeum Historycznego Oddział Arsenal oraz dr Elżbieta Więckowska – przedstawicielka Zakładu Humanistycznych Nauk Lekarskich. Zaangażowaniu i bezinteresownej pracy mgr Zielińskiej wystawa i katalog do niej przygotowany zawdzięczają swój ostateczny kształt. Konsultantami naukowymi byli: prof. dr hab. Tomasz Cieszyński, prof. dr hab. Stefan Kryński, prof. dr hab. Zbigniew Stuchly, dr Zdzisław Ojrzyński i dr Jan Reutt. Diapozytywy wykorzystane w przygotowanej wystawie wykonał Witold Chomiński. Wystawa powstała też dzięki pracy i zaangażowaniu wielu innych, nie wymienionych tu z nazwiska osób.

Trzon ekspozycji stanowiła zachowana po Weglu spuścizna. Została ona zebrana i scalona w kolekcję przez dra Leona Birna, pracownika Muzeum Narodowego w Przemysłu (oznaczona sygnaturą Muzeum: MP. RW, MP. Hist., MP. H) i wypożyczona na wystawę we Wrocławiu. Było to zarazem pierwsza w Polsce prezentacja tego zbioru. Wystawę uzupełniły ekspozyty będące w rękach prywatnych, wypożyczone od T. Cieszyńskiego, Marka Lorenza, Krystyny Niewiadomskiej, Z. Ojrzyńskiego. D. Nespiaak, J. Reutta, Z. Stuchlego, Janiny Weiglowskiej (synowej profesora), Olgi Weigl-Lebedyńskiej. Układ wystawy obejmował fotografie i dokumenty dotyczące życia prywatnego i zawodowego Weigla, zgrupowane w osobnych działach. Dział pierwszy eksponował fotografie z archiwum rodzinnego Weigłów (17 fotografii) i zawierał m.in. zdjęcia R. Weigla z rodzeństwem, z bratem Fryderykiem (zmarłym w ubiegłym roku), zdjęcie matki Elizy Weigl i inne. Dział drugi przedstawiał zdjęcia dotyczące pracy zawodowej (17 fotografii) w latach 1907–1950. Dział trzeci dotyczył produkcji

szczepionki i Instytutu Tyfusowego Prof. Weigla we Lwowie w latach 1939–1944 (18 fotografii); przygotowanie szczepionki ilustruje cykl 12 fotografii. Bardzo cenną częścią wystawy były oryginalne dokumenty (15 dokumentów): zaświadczenia pracy w Zakładzie Biologii Ogólnej, świadectwa pracy z okresu okupacji niemieckiej, świadectwa szczepienia przeciw tyfusowi plamistemu i inne. Odtworzono (wykorzystując zachowane eksponaty wyposażenia Instytutu Weigla ze Lwowa, Częstochowy i Krakowa) stanowisko pracy tzw. strzykacza, zajmującego się doodbytniczym zakażaniem wszy zarazkami tyfusu plamistego. Na wystawie eksponowano zachowane medale przyznane Weiglowi za jego pracę: Order Odrodzenia Polski, Polonia Restituta, Krzyż Komandorski III Klasy (nadany mu w 1937 r.), Order Rycerski św. Grzegorza Wielkiego (S. Gregorius Magnus) przyznany mu przez papieża Piusa XI w 1938 r., Order Leopolda III Klasy (belgijski) przyznany mu w 1937 r., pośmiertnie przyznany (1957 r.) Order Odrodzenia Polski, Polonia Restituta, Krzyż Komandorski z Gwiazdą i odznaka państwowa Nagroda Państwowa pierwszego stopnia przyznana mu w 1952 r. Ekspozycja piśmiennictwa dotyczącego badań nad tyfusem plamistym Weigla i innych uczonych oraz druki ulotne uzupełniały merytorycznie wystawę. Swoiste miejsce na wystawie zajmował album zawierający 23 karykatury (akwarele), malowane na 15 kartach albumowych, przedstawiające Weigla i bliskich mu współpracowników (datowany 17 IV 1941 r.). Karykatury te wykonał Leszek Szczepański, artysta malarz, pracujący w Instytucie jako karmiciel i strzykacz. Jego autorstwa jest także album rysunkowy „Poczta Pantoflowa seria jubileuszowa 1921–1942”. Jedenaście akwrel w formie znaczków pocztowych przedstawia w żartobliwy sposób etapy życia Wiktora Weigla (syna), od narodzin aż do uzyskania pełnoletności. Inny album, подарowany Profesorowi przez pracowników z okazji imienin, zawiera wierszowane życzenia, parafrazujące stylistykę Mickiewicza. Te albumy są szczególnym wyrazem sympatii zespołu pracującego z Weiglem, emanują zwykłymi ludzkimi uczuciami, podkreślającymi stosunki panujące w Instytucie.

Do wystawy został przygotowany katalog, liczący 60 stron i 18 kart nieliczbowanych, pod redakcją I. Zielińskiej i Z. Ojrzyńskiego. Merytorycznie wykracza poza ramy klasycznego katalogu. Składa się z artykułów przedstawiających Weigla i Instytut Tyfusowy (D. Nespiał, Z. Ojrzyński: Lwowianin i Polak z wyboru – Profesor Rudolf Stefan Weigl; Z. Stuchły: Profesor dr Rudolf Weigl; tegoż: Prace naukowe Profesora dr Rudolfa S. Weigla i jego ważniejsze odkrycia; T. Cieszyński: Dzieło Rudolfa Weigla

ofiarowane ludzkości i Polsce; S. Kryński: Rudolf Weigl i jego wkład do nauki światowej), z katalogu zawartości wystawy i wykazu osób zatrudnionych w Instytucie Weigla. Katalog zamyka publikacja wyboru fotografii (31) eksponowanych na wystawie. Zawartość katalogu pozwala uważać go za cenną publikację, ukazującą dorobek naukowy Weigla i jego Instytutu. Jest to pierwsza próba udokumentowania zachowanej po nim spuścizny, sygnalizująca potrzebę monograficznego opracowania tematu. Integralną częścią katalogu jest „Alfabetyczny wykazu osób zatrudnionych w Instytucie prof. Rudolfa Weigla”. Jest on niestety niekompletny, planowane jest uzupełnienie listy. Wykaz obejmuje osoby zatrudnione w Zakładzie Biologii Ogólnej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (do 1939 r.) i następnie w Instytucie Sanitarno-Epidemiologicznym (w okresie 1939–1941) oraz w Instytucie Badań nad Tyfusem Plamistym i Wirusami (w latach 1941–1944), sporządzony na podstawie ankiety z 1988 r. pt. „Legenda Profesora Weigla” przez T. Cieszyńskiego i Z. Stuchlego, uzupełniony listą podaną przez prof. Andrzeja Nespiaka i Jana Starzyka. Zarząd Główny Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich planuje uzupełnienie tej listy i opublikowanie jej w całości. Lista wydrukowana w katalogu zawiera około 500 nazwisk osób pracujących w Instytucie Weigla.

Zorganizowanie wystawy i wydanie katalogu do niej było możliwe dzięki wsparciu sponsorów: Fundacji Kresowej Semper Fidelis, Dolnośląskiej Izby Lekarskiej, Dolnośląskiej Izby Aptekarskiej, Przedsiębiorstwa Farmaceutycznego S.A. Jelfa i rektora Akademii Medycznej we Wrocławiu.

Omówionej wyżej wystawie towarzyszyła ekspozycja pt. „Polska sztuka medalierska o tematyce medycznej we Lwowie”. Zaprezentowano zbiór medali lwowskich, pochodzących z kolekcji dra med. Wiktora Dziulikowskiego i mgra inż. Józefa Tomaszewskiego, między innymi wybitych dla Towarzystwa Aptekarskiego z okazji jego założenia (1868 r.) i 25 lat działalności, medale wybite z okazji Zjazdu Lekarzy i Przyrodników (1894 r. i 1907 r.), a także medale poświęcone przedstawicielom medycyny lwowskiej, np. A. Gluzińskiemu, A. Rollemu, M. Nenckiemu i innym.

Przy okazji wystawy poświęconej Weiglowi odbyło się spotkanie towarzyskie byłych współpracowników i uczniów Profesora, przebiegające w miłej, rodzinnej atmosferze.

Wystawa została udostępniona szerokiemu ogółowi mieszkańców Wrocławia i cieszyła się zainteresowaniem, szczególnie młodzieży szkolnej.

15 października 1994 r. od godz. 9⁰⁰ w sali konferencyjnej Dolnośląskiej Izby Lekarskiej (ul. Matejki 6) rozpoczęły się obrady sesji naukowej pt. „Profesor dr Rudolf Weigl i działalność jego Instytutu Tyfusowego we Lwowie w latach 1939–1944”. Wygłoszono 12 referatów, 6 w sesji przedpołudniowej, której przewodniczyli prof. dr hab. Kazimierz Jabłoński i dr hab. Edmund Waszyński i 6 w sesji popołudniowej, której obrady toczyły się pod przewodnictwem prof. dra hab. Tadeusza Kaniowskiego i dra hab. E. Waszyńskiego. Wygłoszone referaty można podzielić na dwie grupy. W pierwszej mieszczą się opracowania mówiące o Uniwersytecie Lwowskim, Zakładzie Biologii Ogólnej, pracy naukowej Weigla i jego współpracowników (W. Wojtkiewicz-Rok: Lwowski Wydział Lekarski w latach 1920–1939; W. Wolff: Zakład Biologii Ogólnej Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie do wybuchu II wojny światowej; T. Cieszyński: Dzieło Rudolfa Weigla ofiarowane ludzkości i Polsce; Z. Ojrzyński: Nieznane aspekty badań nad szczepionką Rudolfa Weigla; Z. Stuchły: Rudolf Weigl jako biolog). W drugiej grupie znalazły się wspomnienia osób pracujących z Weiglem, często bardzo osobiste, przesiąknięte ogromnym zaangażowaniem emocjonalnym (Z. Stuchły: Rudolf Weigl – fakty i wspomnienia; Z. Zakrzewski: Wspomnienia karmiciela wszy; A. Nespik: Moja praca w Instytucie Tyfusowym we Lwowie w latach 1941–1944; J. Reutt: Profesor Rudolf Weigl – człowiek, który ocalił mi życie; W. Weigl: Syn o Ojcu; K. Niewiadomska: Wspomnienia o pracy w Instytucie Profesora Weigla). Obrady podsumował dr hab. E. Waszyński podkreślając wkład Weigla w epidemiologię tyfusu plamistego, znaczenie dla nauki polskiej i światowej Weigla jako biologa i parazytologa, sygnalizując konieczność poświęcenia mu odrębnej monografii.

Z okazji sesji weiglowskiej odbytej we Wrocławiu wybito pamiątkowy medal (60x45 mm, MK – stop mosiądzu – 1994 r.) autorstwa Lucyny Lubicz-Miszewskiej, mający na awersie napis: Rudolf Stefan Weigl, 1883–1957, a na rewersie – Prof. Biologii, Zwycięzca Tyfusu Plamistego.

Wydrukowano także okolicznościową pocztówkę, wykorzystując jedną z karykatur pochodzącą z prezentowanego na wystawie albumu L. Szczepańskiego. Karta przedstawia w sposób żartobliwy pokonywanie przez Weigla tyfusu plamistego.

Podczas obrad 15 października zaprezentowano na pokazie zamkniętym film „Sprawa Profesora Weigla” zrealizowany przez firmę Parnas na podstawie scenariusza i w reżyserii Piotra Załuskiego. Wykorzystano w nim fragmenty filmu dokumentalnego z czasów Weigla, mówiące o pracy w Instytucie.

Sesja wykazała duże zainteresowanie wrocławskiego środowiska naukowego historią medycyny. Obecność wielu uznanych autorytetów naukowych tego środowiska i z terenu całej Polski, przedstawicieli władz regionalnych oddziałów działających tu towarzystw naukowych, przedstawicieli izb Lekarskiej i Aptekarskiej, czynny współudział Zarządu Głównego Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich i Muzeum Historycznego we Wrocławiu Oddział Arsenal pokazały, że należy organizować konferencje naukowe o tematyce historyczno-medycznej, przybliżać ją i upowszechniać w środowisku naukowym Wrocławia.

Bożena Płonka-Syroka

Warszawa

Międzynarodowa Konferencja Naukowa pt. *Higiena i judaizm*, Drezno, 25 listopada 1994 r.

Instytut Historii Medycyny Akademii Medycznej im. Carla Gustawa Carusa w Dreźnie (połączonej z Technicznym Uniwersyteciem w tym mieście) oraz Niemieckie Muzeum Higieny w Dreźnie zorganizowały w dniu 25 listopada 1994 konferencję naukową, poświęconą związkom judaizmu z higieną i medycyną na przestrzeni dziejów. Przygotowane referaty obejmowały okres od czasów starożytnych do drugiej wojny światowej. Obrady toczyły się w sali Muzeum Higieny. Towarzyszyła im połączona ze sprzedażą ekspozycja książek o tematyce związanej z tematem konferencji.

Obrady otworzył dyrektor Instytutu Historii Medycyny prof. dr hab. Albrecht Scholz, mówiąc o roli kultury żydowskiej oraz lekarzy pochodzenia żydowskiego w kształtowaniu niemieckiej kultury medycznej. Podkreślił szczególnie innowacyjną rolę lekarzy żydowskich w nowych gałęziach medycyny, które rozwijały się w XIX stuleciu, jak np. dermatologia, higiena, medycyna społeczna. Prof. Scholz na zakończenie wystąpienia powitał przybyłych gości zagranicznych – prof. Juliusa Kahlebacha, rektora Akademii Judaistycznej z Heidelbergu, prof. Otokara Kleina i dra Petera Svobodnego z Wydziału Lekarskiego w Pradze oraz przedstawicielkę Instytutu Historii Nauki PAN. W obradach uczestniczyło ponad 100 przedstawicieli instytutów naukowych z całych Niemiec.

Drugie przemówienie powitalne wygłosił dr Martin Roth, dyrektor Muzeum Higieny w Dreźnie. Zwrócił uwagę na wpływ prze-